

PERSPECTIEVEN OP TRAUMA-ZORG VOOR GEZINNEN OP DE VLUCHT

AMIF CAW Oost-Vlaanderen — 18 oktober 2018

Lucia De Haene
Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven
Transculturele trauma-zorg vluchtelingen — Facultair Praktijkcentrum PraxisP

GEZINSTHERAPEUTISCHE PRAKTIJK MET VLUCHTELINGEN SITUERING

- uitbouw hulpaanbod — band onderzoek/praktijk
 - doctoraatsonderzoek: ouder-kindrelaties in context van gedwongen migratie
 - samenwerking Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen en Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Vlaams-Brabant (onder supervisie van Prof. dr. P. Adriaenssens)
 - inbedding Facultair Praktijkcentrum PraxisP, Huis Jeanne Devos
- gezinstherapeutisch aanbod — omgaan met de psychosociale gevolgen en betekenis van trauma en migratie in gezinsrelaties
- samenwerking met verwijzende instantie en breder zorgnetwerk (e.g., wijkgezondheidscentra, CAW, OCMW, opvangcentrum, school, psychiater, huisarts, gemeenschaps- en buurtinitiatieven)

GEZINNEN OP DE VLUCHT

STRUCTUUR

- A. Gedwongen migratie — Chronische stress-context & cumulatie van stressoren
- B. Gedwongen migratie — Psychosociale gevolgen op individueel & gezinsniveau
- C. Perspectieven op transculturele trauma-zorg aan vluchtelingen

A. GEDWONGEN MIGRATIE

CHRONISCHE STRESS-CONTEXT & CUMULATIE VAN STRESSOREN

- Psychosociaal vluchtelingenonderzoek — gefaseerde conceptualisering (e.g., Lustig et al., 2004)
 - pre-migratie trauma: politiek/etnisch geweld, vervolging, verlies
 - vlucht: mensensmokkel, gezinsseparatie, detentie, deprivatie
 - post-migratie stressoren: ontworteling, discriminatie, marginalisering, sociale isolatie, detentie
- Gedwongen migratie als chronische stress-context: cumulatie van stressoren in thuis- en gastland (e.g., Fazel et al., 2005)
- Psychosociaal welbevinden bij vluchtelingen?

A. GEDWONGEN MIGRATIE

CHRONISCHE STRESS-CONTEXT & CUMULATIE VAN STRESSOREN

- o **thuisland** — collectief geweld, vervolging en verlieservaringen
 - geweld, onrecht en schendingen van mensenrechten
 - vermist zijn van familieleden
 - verbreken van connecties in gezin en gemeenschap
- o **vlucht**
 - op zoek naar veiligheid en toekomstperspectief
 - traumatische stressoren tijdens vlucht: ernstige deprivatie, mensensmokkel, detentie, seksueel geweld
 - gezinsseparatie
- o **gastland** — asiel, ontworteling en culturele transitie
 - asielprocedure: langdurige onzekerheid en machteloosheid
 - sociale marginalisatie, discriminatie, exclusie
 - sociaal-economische deprivatie, deskilling
 - culturele adaptatie

B. GEDWONGEN MIGRATIE

PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN OP INDIVIDUEEL & GEZINSNIVEAU

- o Bevindingen uit symptoombenadering in vluchtelingenonderzoek — Psychosociale gevolgen op **individueel niveau**
- o Verbreding van symptoombenadering
- o Naar een relationeel perspectief — Psychosociale gevolgen op **gezinsniveau**

B. PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN VAN GEDWONGEN MIGRATIE

(I) BEVINDINGEN OP INDIVIDUEEL NIVEAU

- DSM-syndromen:
 - posttraumatische stress: intrusie, vermijding, arousal (e.g., Fazel et al., 2012)
 - depressieve stemming
 - kinderen / volwassenen
 - hoge comorbiditeit
 - lange-termijn persistentie in resettlement (e.g., Betancourt et al., 2012)
- gemis, rouw, ambivalent verlies ('ambiguous loss') (Boss, 2000)
- culturele ontworteling ('cultural bereavement') (Eisenbruch, 1991; Rechtman, 2000)

B. PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN VAN GEDWONGEN MIGRATIE

(I) BEVINDINGEN OP INDIVIDUEEL NIVEAU

- vluchtelingenkinderen- en jongeren: ontwikkelingsperspectief
 - vluchtelingenkinderen op schoolleeftijd
 - regressie
 - separatie-angst
 - psychosomatische klachten
 - verstoorde concentratie
 - teruggetrokken gedrag, sociale isolatie
 - hyperactief gedrag
 - slaapproblemen
 - agressief probleemgedrag
 - re-enacting play (e.g., Montgomery, 2008)
 - gevluchte adolescenten
 - ontwikkeling identiteit, culturele verandering en genderrollen (e.g., Rousseau et al., 2004)
 - familiale loyaliteit

VERHALEN VAN TRAUMA, CULTUUR EN ONGELIJKHEID IN GEZINSRELATIES

- kritieken op individualiserende symptoombenadering in vluchtelingenonderzoek:
 - individualiseren van lijden — decontextualiseren van maatschappelijke conditie (De Haene & Rober, 2016)
 - georganiseerd geweld — 'destruction of human connection' (Herman, 1992)
- naar een relationeel perspectief:
 - relationele processen op gezins- en gemeenschapsniveau?
- gezinsrelaties in de context van gedwongen migratie

VERHALEN VAN TRAUMA, CULTUUR EN ONGELIJKHEID IN GEZINSRELATIES

- gezinsrelaties bij vluchtelingen (e.g., Bala, 2005; Guzder, 2011; McGoldrick et al., 2005; Rousseau & Measham, 2007; Sluzki & Agani, 2003)
 - impact van traumatisering & vlucht voor gezinsrelaties (e.g., De Haene et al., 2013; James, 2010)
 - gezinsrelaties — plaats van posttrauma herstel in resettlement (e.g., Rousseau et al., 2004)
 - coping met & betekenisgeving aan verlies & trauma in het levensverhaal
 - culturele identiteit als drager van herstel (Kevers, Rober & De Haene, 2017)
- gezinsrelaties in de context van gedwongen migratie: **TRAUMA, CULTUUR & ONGELIJKHEID**
 - trauma-communicatie
 - veiligheid van de ouder-kindrelatie
 - omgaan met culturele verandering
 - parentificatie
 - gezinsconflict & gezinsgeweld

B. PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN VAN GEDWONGEN MIGRATIE

(II) GEVOLGEN OP GEZINSNIVEAU

- trauma-communicatie
- veiligheid van ouder-kindrelatie
- omgaan met culturele verandering
- gezinsconflict en gezinsgeweld
- parentificatie

GEZINSRELATIES BIJ VLUCHTELINGEN

TRAUMA-COMMUNICATIE IN GEVLUCHTE GEZINNEN

- **'silencing' trauma-communicatie** (e.g., Dalgaard et al., 2015, De Haene, Rober, Adriaenssens & Verschueren, 2012; Kevers, Rober, Derluyn, & De Haene, 2016)
 - ouderlijke bescherming
 - cohesie binnen partnerrelatie
 - culturele strategie: 'actief vergeten'
 - behoud van culturele verbondenheid
 - 'the immigrant dream'
- **open trauma-communicatie** (e.g., Rousseau et al., 2007)
 - oriënteren van kinderen op toekomst
 - ondersteunen van beeld van een veilige, protectieve gastsamenleving
- **gemoduleerde disclosure** (Measham et al., 2010)
 - persoonlijke vs. collectieve betekenis
 - transgenerationale transmissie van trauma-geschiedenis als toekomstperspectief
- **balanceren tussen 'silencing' & 'disclosure' in gezinsrelaties** (De Haene & Rober, 2016)

GEZINSRELATIES BIJ VLUCHTELINGEN

VEILIGHEID VAN OUDER-KINDRELATIE IN GEVLUCHTE GEZINNEN

- **veiligheid van de ouder-kindrelatie** (Almqvist & Broberg, 2004; De Haene, Dalgaard, Montgomery, Grietens & Verschueren, 2013; De Haene, Verschueren & Grietens, 2010; Kovacec, 2004)

- minimaliseren van emotionele nabijheid
- traumatische verwachtingen & nabijheid: angst voor herhaling van verlies
- gedeelde intrusie
- ouderlijke machteloosheid en overspoeling
- veilige gehechtheidsrelaties: stabilisatie en herstel

GEZINSRELATIES BIJ VLUCHTELINGEN

OMGAAN MET CULTURELE VERANDERING IN GEVLUCHTE GEZINNEN

- **het negotiëren van culturele continuïteit en culturele verandering in gezinsrelaties** (e.g., Hasan et al., 2005; Roubeni, De Haene, Keatley, Shah, & Rasmussen, 2015; Rousseau, Rufagari, Bagilishya, & Measham, 2004; Weine et al., 2004)

- culturele verandering in gezinsrelaties — genderrollen, disciplineren
- differentiële acculturatie
- ambivalente betekenisgeving aan culturele verandering
 - beleefde ervaring van verlies ('cultural bereavement') & reactivatie van trauma-gerelateerd verlies
 - vehikel van toekomstperspectief
- nadruk op culturele continuïteit in betekenisgeving

GEZINSRELATIES BIJ VLUCHTELINGEN

GEZINSCONFLICT & -GEWELD IN GEVLUCHTE GEZINNEN

- verhoogde prevalentie van conflict & geweld in gezinsrelaties (e.g., Chang, Rhee, & Berthold, 2008)
- van extrafamiliaal geweld naar intrafamiliaal geweld
 - cumulatieve stress & overspoeling
 - herstel van patriarchale verhoudingen (e.g., James, 2010; Rousseau, Rufagari et al., 2004)
 - de heropvoering van traumatische ervaringen (Bala, 2005)

GEZINSRELATIES BIJ VLUCHTELINGEN

PARENTIFICATIE IN GEVLUCHTE GEZINNEN

- kind als brug naar gastland of vertegenwoordiger van culturele gemeenschap (e.g., Walter & Bala, 2004)
- toekomstperspectieven van kinderen als dragers van hoop (Hassan et al., 2010; Roubeni, De Haene, Shah, Keatley, & Rasmussen, 2015)
 - schoolse trajecten: 'the immigrant dream'
 - heropbouw van thuisland
 - morele erfenis van gezinsgeschiedenis van georganiseerd geweld
- parentificatie als bron van draagkracht (Rousseau et al., 2003; Vaage et al., 2009)

C. TRANSCULTURELE TRAUMA-ZORG AAN VLUCHTELINGENGEZINNEN

- Modaliteiten van trauma-herstel (I)
- Trauma-zorg aan vluchtelingengezinnen (II)

C. TRANSCULTURELE TRAUMA-ZORG AAN VLUCHTELINGENGEZINNEN: (I) MODALITEITEN EN STRATEGIEËN VAN THERAPEUTISCH HERSTEL

- o stabilisatie — herstel van **veiligheid**
 - herstel van structuur en controle
 - omgaan met symptomen en met de gevolgen van cumulatieve stress
- o integratie — herstel van **herinnering**
 - betekenisgeving aan traumatische ervaringen
 - een plaats voor verlies en rouw
- o socialisatie — herstel van **verbondenheid**
 - ondersteunen van toekomstperspectief
 - oriëntatie op sociale verworteling

(Herman, 1992)

(II) PERSPECTIEVEN OP TRAUMA-ZORG AAN GEVLUCHTE GEZINNEN

Een **gezinsperspectief** op modi van trauma-zorg (De Haene et al., 2012)

- exploreren van intra-familiale gevolgen van trauma & vlucht
- ondersteunen van gezinsrelaties als ruimte van herstel: stabilisatie, integratie, & socialisatie
- gezin op de brug tussen persoonlijke & publieke ruimte: interactionele processen in sociaal weefsel, culturele gemeenschap, & institutionele actoren (Rousseau, Measham, & Nadeau, 2012)

(II) PERSPECTIEVEN OP TRAUMA-ZORG AAN GEVLUCHTE GEZINNEN

o stabilisatie — herstel van **veiligheid**

- trauma-educatie in gezinscontext
- ondersteunen van ouderlijke draagkracht
- ouderlijke responsiviteit
 - partners in zorg & bescherming
 - veilige gespreksruimte over 'falen' en 'schuld'

o integratie — herstel van **herinnering**

- ondersteunen van gemoduleerde disclosure
- valideren van stilte als drager van herstel — erkenning van hoop en zorg in wat niet gezegd kan worden (De Haene et al., in press)
- verhalen van trauma & verlies (Kevers, Rober, & De Haene, in press)

o Socialisatie — herstel van **verbondenheid**

- sociale verworteling — rol van culturele identificaties
- werken rond toekomstperspectieven — rol van schoolse trajecten

(Bala, 2005; De Haene, Rober, Adriaenssens, & Verschueren, 2012)

GEZINNEN OP DE VLUCHT TRAUMA & TRAUMA-HERSTEL IN GEZINSRELATIES

- Rol van gezinsrelaties in trauma-herstel
 - posttrauma coping & betekenisgeving
 - vormgeven aan culturele identificaties
 - complexe interactie tussen trauma-gerelateerde & culturele betekenisgeving in gezinsrelaties
- Rol van zorgrelatie in het mobiliseren van gezinsrelaties als ruimte van trauma-herstel
 - aanknopen met gezinsspecifieke vormen van posttrauma coping
 - gedeeld partnerschap: co-auteurschap & solidariteit

PERSPECTIEVEN OP TRAUMA-ZORG VOOR GEZINNEN OP DE VLUCHT

AMIF CAW Oost-Vlaanderen — 18 oktober 2018

Lucia De Haene
Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven
Transculturele trauma-zorg vluchtelingen — Facultair Praktijkcentrum PraxisP

